

zajedničkog s tjelesnom djelatnošću, ako je odvojen od tijela, ako dolazi izvana, ako se stoga u 1. knjizi *O duši*, u 4. poglavlju kaže da je on supstancija i da ne propada: »čini se da se um urađa, i da je neka supstancija i da ne propada«; i ponovno: »um je možda nešto božansko, on je netrpan;«.

5

Ništa ne smeta što se čini da je to ovdje dvojeći iznio – jer sve je u ovoj knjizi izloženo dvojbeno; nikako se nije moglo reći da on s obzirom na bit nije ništa prije nego počne djelovati: naime, kako će početi djelovati ono što još ne postoji? Na gornjim mjestima učio je da je on božanski; ako je božanski, onda je netrpan, ako je netrpan, onda je besmrtnan, ako je besmrtnan, onda je nenastao; opširno je, naime, na kraju prve knjige *O nebu* učio da ono što je nepropadljivo, također ne može nastati. Ako je, dakle, um besmrtnan, on je također nepropadljiv, ako je nepropadljiv, on također ne može nastati. Ako, dakle, dolazi izvana i nije nastao, postoji prije, treba samo postaviti pitanje: ako postoji u vječnom vremenu prije nego siđe k nama, ima li spoznaju o stvarima? Ako nema spoznaju o stvarima, kako može biti razum? Razum je, naime, zato jer razumijeva, a ako nema spoznaju, nije razum. Dakle, da bi bio razum, nužno je da razumijeva, a ako razumijeva, nešto [324] svakako razumijeva, dakako bića ili ne-bića. Dakako, bića. Dakle, u nas dolazi razumijevajući bića. Ako je pak on sam onaj koji u nama razumijeva i znade, onda je ovo naše drugo znanje ponavljanje prethodnog znanja i sjećanje.

10

15

20

Osim toga, ono što najprije spoznajemo, spoznajemo preko osjetila, kako Aristotel uči na mnogo mjesta, osobito u *Analitici*; iz spoznaje pojedinačnih stvari sabiremo opću znanost. Ali to opće već smo znali. Tako, naime, kaže na početku 3. knjige *Analitike*: »Prije nego se uvede ili prihvati silogizam, treba priznati da se na izvjestan način već znade, a da se na drugi način ne zna.« Na koji

25

30